

Wyrok z dnia 22 listopada 2001 r.

I PKN 704/00

W uchwale rady pracowniczej przedsiębiorstwa państwowego można ustalić prawo dyrektora do corocznej nagrody z zysku na zasadach przyjętych dla pozostałych członków załogi.

Przewodniczący SSN Barbara Wagner, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera, Andrzej Kijowski (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 22 listopada 2001 r. sprawy z powództwa Wiesława O. przeciwko Polskiemu Przedsiębiorstwu Maklerskiemu „P.” w G. o zapłatę, i powództwa wzajemnego Polskiego Przedsiębiorstwa Maklerskiego „P.” w G. przeciwko Wiesławowi O. o zapłatę, na skutek kasacji pozwanego (powoda wzajemnego) od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 8 czerwca 2000 r. [...]

1) o d d a l i ł kasację;

2) zasądził od pozwanego (powoda wzajemnego) na rzecz powoda (pozwanego wzajemnego) kwotę 1.125 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Okręgowy w Gdańsku-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z siedzibą w Gdyni wyrokiem z dnia 14 lutego 2000 r. [...] zasądził od powoda (pozwanego wzajemnego) Wiesława O. na rzecz pozwanego (powoda wzajemnego) Polskiego Przedsiębiorstwa Maklerskiego „P.” w G. kwotę 32.589,31 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 grudnia 1998 r., umorzył postępowanie co do 7.093,10 zł z powództwa wzajemnego, oddalił powództwo wzajemne w pozostałej części oraz zasądził od Wiesława O. na rzecz PPM „P.” kwotę 2.877,80 zł tytułem zwrotu części wpisu oraz zasądził od PPM „P.” kwotę 7.250 zł jako zwrot kosztów zastępstwa procesowego. W motywach tego rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy powołał się na poniższe ustalenia faktyczne i ich prawną ocenę.

Pozwany wzajemny Wiesław O. był w PPM „P.” w G. zatrudniony w okresie od dnia 1 lipca 1978 r. do dnia 30 listopada 1998 r., ostatnio na stanowisku dyrektora naczelnego. W związku z powołaniem na to stanowisko rada pracownicza uchwałą z dnia 18 kwietnia 1994 r. określiła zasady wynagradzania pozwanego wzajemnego, stanowiąc, że przysługują mu następujące składniki :1) wynagrodzenie zasadnicze w kwocie określonej przez organ powołujący, 2) inne składniki wynagrodzenia i świadczenia przewidziane w zakładowym systemie wynagradzania, jak : a) nagroda (premija) z zysku na warunkach oznaczonych przez organy samorządowe właściwe do ustalania zasad podziału funduszu załogi, b) premia uznaniowa przyznawana przez radę pracowniczą po ocenie pracy za dany rok, c) nagroda jubileuszowa, d) jednorazowa odprawa z tytułu przejścia na emeryturę lub rentę, 3) prowizja z zysku w wysokości i według zasad przewidzianych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 15 października 1991 r. w sprawie zasad przyznawania prowizji od zysku przedsiębiorstwa państwowego. Ustalenie powyższych zasad nastąpiło z inicjatywy pozwanego wzajemnego, gdyż do tego momentu dyrektor naczelny miał zagwarantowane wyłącznie wynagrodzenie zasadnicze, zaś pozostałe składniki płacy pozostawały w sferze swobodnego uznania rady pracowniczej. W oparciu o wspomniane zasady Wiesław O. w okresie pełnienia funkcji dyrektora pobrał - bez podejmowania dodatkowych uchwał ze strony rady pracowniczej - comiesięczne wynagrodzenie zasadnicze, nagrodę jubileuszową za 20 lat pracy oraz prowizje z każdego rocznego zysku na zasadach powołanego rozporządzenia Rady Ministrów. Na podstawie stosownych uchwał rady pracowniczej korzystał również z uznaniowych premii.

Pierwotny podział zysku przedsiębiorstwa był zgodnie z przepisami ustawy o samorządzie załogi dokonywany w drodze uchwały rady pracowniczej, która wydzielala fundusz przedsiębiorstwa i fundusz przeznaczony dla załogi. Natomiast wtórny podział zysku dokonywał się na podstawie uchwały ogólnego zebrania pracowników, które z funduszu załogi wyodrębniło fundusz świadczeń socjalnych, fundusz nagród z zysku i ewentualnie inne jeszcze fundusze. Ogólne zebranie podejmowało też decyzję co do krotności średniego wynagrodzenia jako podstawy wymiaru indywidualnej nagrody z zysku, wypłacanej na podstawie postanowień właściwego regulaminu, obowiązującego od dnia 1 stycznia 1991 r. Tytułem nagród z zysku pozwanemu wzajemnemu wypłacono : 23.438,09 zł za 1995 rok, 63.315,62 zł za 1996 rok i 18.000 zł za 1997 rok.

Na podstawie umów z dnia 12 sierpnia 1991 r., 26 kwietnia 1994 r. i 1 października 1997 r. oraz czterech aneksów do tej ostatniej umowy pozwany wzajemny otrzymał pożyczki z zakładowego funduszu socjalnego i mieszkaniowego na łączną kwotę 57.000 zł. Pierwsza z powołanych umów przewidywała, że w razie zwolnienia pracownika z pracy z przyczyn od niego niezależnych strony uzgodnią zadowalający je tryb i termin spłaty pożyczki. Natomiast w innych przypadkach rozwiązania stosunku pracy zwrot pożyczki miał być - w braku odrębnej umowy stron - natychmiast wymagalny. W świetle dwóch pozostałych umów pożyczka stawała się natychmiast wymagalna w razie: porzucenia pracy, rozwiązania stosunku pracy w trybie art. 52 KP, wypowiedzenia stosunku pracy z powodu nienależytego wywiązywania się pracownika z jego obowiązków, wypowiedzenia stosunku pracy przez pracownika.

Rada pracownicza uchwałą nr 24 z dnia 3 sierpnia 1998 r., z powołaniem się na art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 18, poz. 80 ze zm.), zawiesiła pozwanego wzajemnego w czynnościach dyrektora naczelnego z przyczyn szczegółowo wskazanych w uzasadnieniu. Powyższą uchwałą pozwany zaskarżył, domagając się jej uchylenia. Uchwałą nr 25 z tego samego dnia rada pracownicza odwołała pozwanego z jego stanowiska. W dniu 13 sierpnia 1998 r., po uzyskaniu zgody organu założycielskiego, doręczono pozwanemu odpis powyższej uchwały ze wskazaniem, że jest równoznaczna wypowiedzeniu stosunku pracy ze skutkiem na 30 listopada 1998 r. Sąd Wojewódzki w Gdańsku - Wydział IX Gospodarczy postanowieniem z dnia 23 października 1998 r. umorzył postępowanie w sprawie o uchylenie uchwały o zawieszeniu pozwanego w czynnościach wobec utraty przez niego zdolności sądowej w następstwie skutecznego odwołania ze stanowiska dyrektora.

Uchwałą w przedmiocie odwołania powód zaskarżył do Sądu Rejonowego - Sądu Pracy w Gdyni, domagając się na podstawie art. 189 KPC ustalenia, że nie doszło do rozwiązania umowy o pracę albo że nastąpiło ono z naruszeniem przepisów prawa pracy. Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 13 listopada 1998 r. powództwo oddalił z braku interesu prawnego Wiesława O. w takim ustaleniu, zwłaszcza że art. 69 KP wyklucza w podobnej sytuacji możliwość uznania odwołania za bezskuteczne lub zasądzenia odszkodowania.

Spośród pożyczek pobranych przez powoda do spłaty na koniec listopada 1998 r. pozostała kwota 39.682,41 zł. O wysokości tego zadłużenia pozwany wzajemny został poinformowany w dniu 16 października 1998 r. ze wskazaniem, że na-

leżność będzie natychmiast wymagalna z ustaniem stosunku pracy na dzień 30 listopada 1998 r. Pismem z dnia 10 listopada 1998 r. pozwany wzajemny został też wezwany do zapłaty do dnia 17 listopada 1998 r. kwoty 104.773,71 zł tytułem nieprawie pobranych nagród z zysku za lata 1995 - 1997. W kolejnym piśmie z dnia 25 listopada 1998 r. poinformowano go, że na poczet wskazanych należności zaliczona zostanie odprawa w kwocie 63.000 zł, a poza tym wezwano do zapłacenia do dnia 5 grudnia 1998 r. pozostałej należności w kwocie 81.455,71 zł. Po dacie ustania stosunku pracy pozwany wzajemny uiszcział miesięczne raty pożyczek mieszkaniowych w kwocie po 506,65 zł. Do zapłaty pozostała jeszcze kwota 32.589, 31 zł. W dniu 14 maja 1998 r. pozwany wzajemny, z powołaniem się na § 4 umowy pożyczki z dnia 12 sierpnia 1991 r. zaproponował, aby z uwagi na ustanie stosunku pracy z przyczyn od niego niezależnych pozostawić bez zmiany dotychczasowy tryb i termin spłat, lecz nie otrzymał żadnej odpowiedzi drugiej strony.

Jedną z przyczyn zawieszenia, a następnie odwołania pozwanego wzajemnego ze stanowiska naczelnego dyrektora, stanowiło naruszenie kompetencji rady pracowniczej, polegające na wstrzymaniu wykonania jej uchwały nr 18 z dnia 18 marca 1998 r. w sprawie podziału zysku wygoszodarowanego za rok 1997. W uwzględnieniu odwołania rady pracowniczej Sąd Okręgowy w Gdańsku - Wydział IX Gospodarczy postanowieniem z dnia 18 maja 1999 r. uchylił decyzję dyrektora „P.” w G. z dnia 18 marca 1998 r. wstrzymującą wykonanie wspomnianej uchwały rady pracowniczej, oceniając, iż narusza ona ustawę z dnia 25 września 1981 r. o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego (Dz.U. Nr 24, poz.123 ze zm.). Powyższe postanowienie uprawomocniło się wskutek cofnięcia apelacji przez uczestnika postępowania.

W tych okolicznościach Sąd Okręgowy jako uzasadnione uznał roszczenie powoda wzajemnego o zwrot niespłaconych pożyczek z zakładowego funduszu socjalnego i mieszkaniowego. Zgodnie z § 4 umowy z dnia 12 sierpnia 1991 r. zasadą jest bowiem, że niespłacona część pożyczki staje się w razie ustania stosunku pracy natychmiast wymagalna. Co prawda, do powołanej klauzuli wprowadzono deklarację o przystąpieniu stron do negocjacji w celu zawarcia porozumienia uwzględniającego ich wzajemne interesy, lecz nie została ona obwarowana żadnymi sankcjami i nie jest możliwa do wyegzekwowania. Dwie pozostałe umowy i liczne aneksy do ostatniej z nich, które pozwany wzajemny podpisywał w trakcie pełnienia funkcji dyrektora naczelnego, zawierają katalog przesłanek natychmiastowej wymagalności niespłaconej części pożyczki. Przesłanki te są jednak nieadekwatne do przesłanek ustania

stosunku pracy z powołania, co można by - zdaniem Sądu Okręgowego - uznać nawet za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 8 KP). Jeżeli bowiem pozwany wzajemny na równi z innymi pracownikami korzystał z pożyczek, to na takich samych zasadach powinien ponosić konsekwencje rozwiązania stosunku pracy.

Dlatego rację ma powód wzajemny, że za podstawę jego żądania zwrotu pożyczki trzeba przyjąć postanowienie umów pożyczki odnoszące się do wypowiedzenia stosunku pracy ze względu na nienależyte wywiązywanie się pracownika z jego obowiązków. Takim zachowaniem ze strony pozwanego wzajemnego było wstrzymanie wykonania uchwały rady pracowniczej w sprawie podziału zysku za 1997 r., ocenione przez Sąd Okręgowy - Wydział Gospodarczy w Gdańsku jako naruszenie przepisów ustawy o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego.

Całkowicie bezzasadne jest natomiast żądanie zwrotu kwot pobranych przez pozwanego wzajemnego w ramach nagród z zysku za lata 1995 -1997. Prawo do wspomnianej nagrody na zasadach określonych dla całej załogi zostało mu bowiem przyznane ogólną uchwałą rady pracowniczej z dnia 18 kwietnia 1994 r. Odrębnych decyzji tego organu wymagało tylko udzielanie kolejnych premii uznaniowych przewidzianych w pkt 2 b powołanej uchwały. Sąd nie uznał więc argumentu powoda wzajemnego, że zamiast jednorazowej nagrody z zysku po upływie danego roku kalendarzowego, rada pracownicza przyznawała pozwanemu wzajemnemu nagrody i premie kilka razy do roku.

Po rozpoznaniu apelacji wniesionej przez obie strony, Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku wyrokiem z dnia 8 czerwca 2000 r. [...] zmienił zaskarżone orzeczenie w ten sposób, że oddalił powództwo ponad kwotę 1.838,20 zł oraz oddalił apelację powoda (pozwanego wzajemnego) w pozostałej części, oddalając też apelację pozwanego (powoda wzajemnego). W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Apelacyjny wskazał w szczególności, że w świetle art. 24 ust.1 pkt 3 ustawy o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego jego rada pracownicza może dochód wypracowany przez przedsiębiorstwo dzielić samodzielnie na poszczególne fundusze, więc nawet gdy podział dokonany w przedmiotowej sprawie nie respektował zaleceń organu założycielskiego, to decyzja pozwanego wzajemnego nie miała ustawowego oparcia. Nie znaczy to jednak, że taka decyzja może być równocześnie kwalifikowana automatycznie jako nienależyte wykonywanie przez dyrektora jego pracowniczych obowiązków. Zarzutu takiego nie można bowiem zdaniem Sądu Apelacyjnego stawiać dyrektorowi, który podejmując decyzję w prawem

przewidzianej formie miał - w opozycji do konsumpcyjnego nastawienia rady pracowniczej - wzgląd na rozwój przedsiębiorstwa. Inne zarzuty, stawiane pozwanemu wzajemnemu w uchwale o jego odwołaniu ze stanowiska dyrektora przedsiębiorstwa nie zostały natomiast zdaniem Sądu udowodnione. Z tego względu Sąd Apelacyjny za bezzasadne uznał żądanie natychmiastowego zwrotu pożyczek mieszkaniowych udzielonych umowami z dnia 26 kwietnia 1994 r. i 1 października 1997 r. Podzielił natomiast w całej rozciągłości stanowisko Sądu pierwszej instancji co do obowiązku niezwłocznego zwrotu pożyczki objętej umową z dnia 12 sierpnia 1991 r.

Co się natomiast tyczy oddalenia apelacji pozwanego i powoda wzajemnego, to Sąd Apelacyjny podkreślił, że uchwała rady pracowniczej z dnia 18 kwietnia 1994 r. o ustaleniu zasad wynagrodzania dyrektora PPM „P.” została podjęta zgodnie z kompetencją wynikającą dla rady z postanowień art.40 ust.1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych. Przyznanie dyrektorowi prawa do nagrody z zysku było postanowieniem o charakterze globalnym i przyszłościowym oraz nie zawierało dodatkowych warunków. Uchwała w tej sprawie nie wymagała więc ponawiania, dopóki rada nie podjęłaby odmiennej decyzji. Jedynie premia uznaniowa z pkt 2 lit. b uchwały była świadczeniem przyznawanym przez radę każdorazowo za dany okres. Nagrody z zysku pobrane przez powoda i pozwanego wzajemnego za lata 1995 - 1997 były więc świadczeniem należnym, a zatem żądanie ich zwrotu nie znajduje oparcia w art.122 KP ani też w art. 405 KC w związku z art. 300 KP.

Kasację od tego orzeczenia wniósł pozwany (powód wzajemny), zarzucając naruszenie prawa materialnego, to jest : 1) art. 40 ust.1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, stanowiącego, iż czynności prawnych w zakresie stosunku pracy dyrektora dokonuje organ uprawniony do jego powołania i § 2 pkt 4 regulaminu podziału nagród z zysku w PPM „P.”, stanowiącego, że nagrodę dla dyrektora naczelnego ustala rada pracownicza; 2) § 5 pkt 1. 3 umowy pożyczki z dnia 26 kwietnia 1994 r. i § 5 pkt 2 umowy pożyczki z dnia 1 października 1997 r. stanowiących, że pożyczka staje się natychmiast wymagalna w przypadku wypowiedzenia stosunku pracy z powodu nienależytego wywiązywania się pracownika z jego obowiązków; 3) § 4 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 1997 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. Nr 154, poz.1013 ze zm.) stanowiącego, że przy ustalaniu w umowie opłaty bierze się pod uwagę rodzaj i stopień złożoności sprawy oraz wymagany nakład pracy adwokata lub radcy prawnego. Na tej podstawie skarżący domagał się uchylenia zaskar-

zonego rozstrzygnięcia w punkcie I,IV,V i VI oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku w punkcie III i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, przy uwzględnieniu kosztów procesu za wszystkie instancje.

W odpowiedzi na kasację powód i pozwany wzajemny domagał się jej oddalenia oraz zasądzenia kosztów procesu według norm przepisanych. W uzasadnieniu odpowiedzi podniesiono, że nie istnieją żadne podstawy do uwzględnienia skargi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja nie może być uwzględniona, gdyż nie ma usprawiedliwionych podstaw. Dotyczy to w pierwszym rzędzie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania. Zgodnie z art. 392 § 1 KPC w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2000 r., kasacja przysługuje od wyroków lub postanowień wydanych przez sąd drugiej instancji i kończących postępowanie w sprawie, a więc z wyłączeniem między innymi orzeczeń dotyczących kosztów procesu lub kosztów zastępstwa procesowego (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 1996 r., I CZ 30/96, OSNC 1997, nr 3 poz.34). W tej zatem części kasacja podlegała w istocie odrzuceniu jako niedopuszczalna.

W pozostałym zakresie kasacja jest wprawdzie dopuszczalna, lecz podlega oddaleniu z powodu oczywistej bezzasadności. Sąd Najwyższy rozpoznaje bowiem sprawę w granicach kasacji, wyznaczonych głównie przez przytoczone podstawy kasacyjne oraz ich uzasadnienie, a z urzędu bierze pod rozwagę jedynie nieważność postępowania (art.393¹¹ w związku z art.393³ KPC w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2000 r.). W przedmiotowej kasacji nie zgłoszono jednak zarzutów naruszenia przepisów prawa procesowego, a to oznacza, że ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę kwestionowanego orzeczenia nie mogą być podważane nawet w ten pośredni sposób i są wiążące również dla Sądu Najwyższego (art.393¹⁵ KPC). W ramach procesowej podstawy kasacyjnej z art.393¹ pkt 2 KPC należało też zgłaszać ewentualne zarzuty dotyczące umów pożyczki łączących skarżącą i powoda oraz pozwanego wzajemnego. Umowy te są „z natury rzeczy” jedynie źródłem zobowiązania, a nie źródłem powszechnie obowiązującego prawa. Podjęta w niniejszej sprawie próba zakwalifikowania zarzutów o naruszeniu postanowień umowy pożyczki, jako zarzutów naruszenia prawa materialnego przez jego błędną wykładnię lub

niewłaściwe zastosowanie (art.393¹ pkt.1 KPC), stanowi dlatego nieporozumienie, które uchyla się spod kasacyjnej kontroli.

Wynika stąd, że tej kontroli podlega tylko zarzut naruszenia art. 40 ust.1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych. Przepis ten stanowi, że czynności prawnych w zakresie stosunku pracy dyrektora przedsiębiorstwa państwowego dokonuje organ uprawniony do jego powołania na wspomniane stanowisko. Organem tym u strony skarżącej była rada pracownicza, która w swej uchwale z dnia 18 kwietnia 1994 r. określiła zasady wynagradzania dyrektora naczelnego, przyznając mu między innymi prawo do corocznej nagrody z zysku według reguł dotyczących pozostałych członków załogi. Taka uchwała nie narusza powołanego przepisu ustawy, podobnie zresztą jak kompetencji rady do ustalania nagród dla dyrektora naczelnego, przewidzianej w § 2 ust. 4 regulaminu podziału nagród z zysku w PPM „P.” G., wprowadzonego w życie w dniu 23 grudnia 1991 r. przez dyrektora przedsiębiorstwa zarządzeniem nr 13/91. Wątpliwość może co najwyżej budzić kwestia charakteru prawnego tego regulaminu, a zwłaszcza dopuszczalność przypisywania mu kwalifikacji źródła prawa pracy, nad którym to zresztą zagadnieniem skarżąca w ogóle przechodzi do porządku dziennego. Jest natomiast oczywiste, że uchwała z dnia 18 kwietnia 1994 r. nie odebrała, ani nawet nie ograniczyła radzie jej uprawnienia do kontrolowania i oceniania sposobu wykonywania przez dyrektora jego pracowniczych obowiązków. Uchwała odnosiła się wprawdzie do dyrektorskiej płacy i jej składników (poza premią uznaniową z pkt 2b w sposób abstrakcyjny, a więc oderwany od okoliczności konkretnego przypadku, ale taki charakter uchwały był dla rady pracowniczej wiążący dopóty, dopóki nie podjęła innej decyzji.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art.393¹² KPC orzekł jak w sentencji, przy czym o kosztach postępowania zgodnie z art.98 KPC.

=====